

BISERIC'A si SCOL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literaria si economica.

Ese o data in septemana: Duminec'a.

Pretiuu abonamentulu:	Pretiuu insertiunilor:	Corespondintiele sè se adreseze Redactiune dela „BISERIC'A si SCOL'A“ in Aradu, la institutu pedagogicu-teologicu, éra banii la secretariatu consistoriulu romanu ortodoxu din Aradu.
Pentru Austro-Ungari'a pe anu . . . 5 fl.— cr.	Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu cam 150 cuvinte 3 fl., pana la 200 cuvinte 4 fl. si mai sus 5 fl. v. a.	
„ „ „ 1/2 anu . . . 2 „ 50 „		
Pentru Romani'a si strainetate pe anu . 7 „ — „		
„ „ „ „ 1/2 „ 3 „ 50 „		

Dñputatiunea in contr'a introducerei limbei magiare in scóle le poporali.

Sentiulu de conservare dictatu omului de insasi natur'a sa impune atât individului cât si popóreloru detorinti'a de a usá de medilócele legali si a se aperi in contr'a periceloru de câte ori se vedu din vre o parte amenintiate. Poporulu nostru a fost condamnatu de sórte se indure multe suferintie in decursulu secliloru. In tóte momentele sale de suferintia dictate de vitregitatea timpuriloru de trista memoria a aflu in sepe dupa impregiurári, in mesura mai mare séu mai mica in biseric'a s'a unu spriginitoriu si unu protectoru. Erá deci unu lucru pré naturalu ca si acum, cand se lucra ca in patri'a nóstra sè-se introduca o mesura noua pe terenulu instructiunei, — o mesura inse, carea dupa scopulu, ce-lu intentionéza póte avé consecintie rele pentru desvoltarea popóreloru mai cu séma in aceste momente de grea cercare — biseric'a se-si iea asupra-si detorinti'a impusa de moral'a crestina de a usá de unu medilocu loialu si constitutionalu, si aduce la cunoscenti'a celoru chiamati vederile poporulu nostru in acésta privintia.

Ambele biseric'i romane alergara deci la piciórele tronulu, si espusera consecintiele, ce póte se le aiba introducerea studiulu obligatoriu alu limbei magiare in scólele poporali. Din partea biseric'e greco-catolice se presentá Escel. Sa, parintele arhiepiscopu si metropolitu *Ioan Vancea* insocitu de P. S. S. parintele episcopu *Victor Mihali* dela Lugosiu; ér biseric'a ortodocsa se presentá in modu constitutionalu, fiendu adeca insociti Pré Santiele loru, parintii archierei inca de câte o deputatiune esmisa de consistoriele concerninte de câte trei membri: unu preotu si doi mireni. Astfelu deputatiunea, ce avea o missiune atât de insemnata se compuse in urmatoriulu modu: Escelenti'a S'a, parintele arhiepiscopu si mitropolitu *Miron Romanulu*, Pré Santi'a S'a parintele episcopu alu Caransebesiulu *Ioan Popasu*, Pré Santi'a S'a, parintele episcopu alu Aradulu *Ioan Metianu*, parintele archimandritu si vicariu archiepiscopescu *Nicolau Pope'a*, parintii protopresbiteri *Ioanu Tiranu* si *Nicolae Andreeviciu*; ér dintre mireni dnii: generalulu *Traianu Dod'a*, deputatii dietali *Parteniu Cosm'a* si *Nicolae Strevoiu*, adv. *Alessiu Popociciu*, *Constantinu Radulescu* si adv. *Paulu Rotariu*.

Acésta deputatiune se presentá la Maiestatea Sa in ¹/₁₃ februaru. Conducetoriulu ei, parintele arhiepiscopu predece cu acésta ocasiune augustulu nostru suveranu representatiunea, ce o publicámu mai la vale pe langa urmatoriulu discursu:

„Maiestatea Vóstra cesara si regésca apostolica! Pré gratiósé Dózne!

Episcopatulu biseric'e greco-orientale romane din Ungari'a si Transilvani'a, impreuna cu deputatii consistorieloru concerninte, in interesulu culturei generali, ce coresponde recerintieloru reale ale credintiosiloru nostri, cutéza a se apropiá cu supunere omagiala de pré inaltulu tronu alu Maiatáti Vóstre cu pré umilit'a rugare, ca Maiestatea Vóstra se Ve indurati a denegá pré gratiosu proiectulu de lege asternutu de guvernulu Maiestáti Vóstre, care are de scopu introducerea limbei magiare ca obiectu obligatoriu in scólele elementare, pré inalt'a sanctiune prealabila cu atât mai vertos, cu cât eventual'a executare a unei atari legi nu numai ar intempiná dificultáti neinvigibile, ci ar turburá si pacea interna a credintiosiloru nostri, cari sunt gelosi de limb'a si nationalitatea loru. Cu celu mai profundu respectu cutézámú a aterne Maiestáti Vóstre pré umilitele representatiuni in privintia acést'a, si ne folosimú de ocasiune, spre a dá espressiune si prin graiu aceloru sentieminte loiale, pre cari le nutresce biseric'a nóstra pentru Pré inalt'a persóna, pentru tronulu Maiestáti Vóstre si pentru patria!“

Maiestatea s'a se pronuncia catra deputatiune in urmatoriulu modu:

„Obiectulu petitiunei Dvóstre lu-voiu supune unei mature apreciaré. Cu deplina linisce dau inse inca de acum espressiune sperantiei, cá atât guvernulu meu cât si corpurile legiuitórie sunt departe de intentiunea d'a pune in viétia dispositiuni, cari aru puté produce ingrigiri fundate, si aru fi in stare a conturbá pacea si contielegerea atât de multu dorita de mine intre diferitele nationalitáti din tíera, cari spre bucuria esista, si pe cari cu tóta caldur'a vi le potu recomandá si Dvóstra pentru ingrigire si mai departe.“

Astfelu se pronuncia corón'a in faci'a deputatiunei biseric'e nóstre. Cu tóte acestea pres'a magiara condamná din tóte puterile acestu pasu loialu si constitutionalu lu cualificá de antipatrioticu, ba „Pester Lloyd“ lu-dechiará intr'unu articlu iesitu din pén'a redactorulu siefu chiar de „impertinentia.“ Nu voimú a polemisé cu niminea. Notámú inse aceste cuvinte, ca se véda lumea si posteritatea cât este de mare furi'a unoru organede publicitate facia de acestu pasu loialu. O presa conscia de sene nu póte nici odata se-si uite de demnitatea sa si se vateme in unu astfelu de modu o deputatiune compusadin notablii unei natiuni avendu in frunte trei prelati, cari chiar in sensulu constitutiunei sunt investiti cu demnitatea de magnati ai tierii si ca atari au votu in legislatiune. Deputatiunea a purcesu din cele mai loiale sentieminte inspirata de binele

patriei comune, folosindu-se de dreptul de petitiune inarticulatu prin usu si lege in fiecare statu constitutionalu. Intr'aceea inse dilele din urma unele diarie comunicara scirea, că proiectulu de lege din cestiune la ordinu pré inaltu s'ar-fi suspinsu. Nu scimu încât este drépta acésta scire. Se sperâmu inse că siróiele de sange romanescu versate in mesura atât de mare in multele resbele ale monarchiei si adeveratele merite, ce le are poporul nostru pentru Tronu si tíera voru face ca acésta rugare atât de loiala, dictata de sentiulu de conservare propria va fi luata in drépta consideratiune la locurile competente, chiar in interesulu pàcii si contielegerii atât de necesarie.

Representatiunea

deputatiunei bisericeii romane greco-orientale in caus'a proiectului de lege privitoriu la introducerea limbii magiare in scóiele populare.

Biseric'a greco-orientala din Ungari'a si Transilvani'a a doveditu intre tóte impregiurările in celu mai evidentu modu credintia neclatita si devotamentu catra pré inaltulu tronul alu Maiestătii Tale. Acésta virtute strebuna de cetatiénu s'a bucuratu totdeun'a de pré inalta recunoscintia.

Acum cand prin 'episcopatulul subscrisu si prin delegatiunile consistorieloru indrasnesce a se apropiá acésta biserică, de a dreptulu catra pré inaltulu tronul alu Maiestătii Tale, si a se adresá in o cauza, ce nu privesce numai interesele ei, ci o conditiune principala a binelui patriei, — o face acésta condusa de acea convingere, că prin acésta procedura inspirata de cele mai loiale sentiemente si-indeplinesce o detorintia adancu semtita atâtu facia de pré inaltulu tronul alu Maiestătii Tale, cât si facia de iubit'a nóstra patria.

Caus'a, carea ne îndémna la acestu pasu bine precugetatu, este o dispositiune, ce se prepara a-se aduce prin legislatiunea tierii pe terenulu instructiunei publice, o dispositiune, carea prin urmare se refere si la scóiele nóstre confessionali. Ori cât s'ar aprecia scopulu dispositiunei, ce se intentionéza, ea ni se infacisíza privita din punctu de vedere alu practibilității daunatória pentru desvoltarea culturala a tierii, ér din punctu de vedere pedagogicu chiar imposibila. De altmintrelea ea ni se aréta în consecintiele ei de o astfelu de natura, încât intre impregiurările nationalitătiloru patriei la efectuarea ei pre de o parte póte avé de urmare o procedura escesivu zelósa, ér pe de alt'a din punctulu de vedere alu intereseloru naturali si instinctive ale nationalitătiloru va puté produce numai jaluzia, nencredere si o deosebita instreinare nu numai la credintiosii bisericeii nóstre, ci si intre celelalte nationalități nemagiare. Acésta este o impregiurare, carea totdeun'a, dar mai cu séma in situatiunea politica de astadi inca nelimpedita, usioru ar puté slabí concordi'a fratiésca atât de multu dorita intre popórele patriei si alipirea patriotica de interesele statului, ér respectivei dispositiuni dietali incesi i-ar impede cá séu chiar i-ar paralisá scopulu intentionatu.

None adeca ne a venitu la cunoscintia din dechiaratiunea facuta ocasionalmente in dieta de ministrulu ung. de culte si instructiune publica alu Maiestătii Tale, si din cele ce s'au comunicatu mai tardiu prin foi, că numitulul domnu ministru are de cugetu a substerne dietei unu proiectu de lege, conform carui'a in terminu de siese ani dela intrarea in viétia a legii aducende are sè-se introduca limb'a magiara ca obiectu de invetiamentu obligatu preste totu in tóte scóiele populare elementare séu superióre, cu scopulu acel'a, ca prin acésta sè-se dea ocaziune fiacarui cetatiénu a-si insusi limb'a magiara ca limba a statului. Proiectulu de lege intentionéza dara, ca studiulu limbii magiare sè-se medilócésca prin scóiele elementare.

Nu avemu nimicu de a observá contra acelei impre-

giurări de a se dá ocaziune dupa putintia cetatienuloru de a invetiá limb'a magiara ca limba a statului, desi legea de nationalități esistenta, respective dreptulu asiguratulu nationalitătiloru intru intrebuintiarea limbii lor, si preste totu referintiele etnografice ale patriei nici pe departe nu justifică necesitate generala de a invetiá limb'a magiara: dar pentru studiulu limbii magiare proiectulu de lege face astfelu de dispositiuni, facia de cari — desi amu fost cu mare stima catra vederile de altmintrelea intielepte ale guvernului Maiestătii Tale, — suntem siliti a dá espressione acelei convingeri, că atari dispositiuni nu sunt nici decát in stare a coresponde scopului propusu.

De aceea indrasnimu a face mai nainte de tóte pré umilit'a observare, că legea de instructiune prescrie pentru scóiele populare atâtea obiecte de instructiune neaperatu de trebuintia pentru clas'a de jos a poporului, încât studiulu lor in limb'a materna a scolariloru ocupa cu deseversire intregu timpulu prescriu de lege. A mai invetiá pe langa obiectele dejá prescise fie in modu teoreticu, fie in modu practic inca o limba cu totul necunoscuta eleviloru, si inca in aceea mesura, dupa cum o poftesce scopulu proiectului de lege, abstragendu dela fragedimea mintii copiiloru, pentru acésta lipsesce cu totul timpulu fisicu recerutu.

Daca inse cu tóte acestea se intentionéza, ca in scóiele elementare din comunele bisericesci, cari nu pricepu limb'a magiara sè-se invetie acésta limba, si elevii se si-o insusiesca cu resultatu in vorbire si scriere, atunci nu remane altu modu practic, decát, neglignendu-se obiectele de invetiamentu dejá prescise de lege si neaperatu trebuintiése atât pentru viétia publica, cât si pentru ulterióra perfectionare, — sè-se intrebuinteze totu timpulu prescriu pentru frecuentarea scóiei intru instruirea practica in limb'a magiara, carea in viétia publica nu este neaperatu de trebuintia pentru ori cine, ba mai multu acésta sè-se intemple chiar cu suprimarea usului limbii materne proprii si a desvoltării puteriloru intelectuali ale scolariloru.

Nu putem presupune despre guvernulu Maiestătii Tale, că intentionéza a esoperá studiulu limbii magiare in modulu aretatu; In modulu acest'a s'ar sacrificá scopulu instructiunei populare pentru interesulu forciatu de a invetiá limb'a, unu lucru, carele in sferisitu nu ar avé altu resultatu, decát că scolarii de limba nemagiara dupa o truda îndelungata aru puté ici colia se rumpa câte unu cuventu magiaru, amestecandu-lu cu elemente din limb'a s'a propria materna; nu si-ar puté insusi inse nici decát elementele culturei corespondietórie necesității reali, ér esindu din scóla aru uitá cunoscintiele defectuóse ale limbii magiare cascadegate cu mare incordare, unu lucru, carele se póte documentá cu nenumerate esemple din viétia practica.

De alta parte nu fragemu la indoieála, că pentru insusirea limbii magiare se potu face unele pregatiri chiar si in scóiele populare elementare, la nici unu casu inse nu in estensiunea pretinsa de proiectulu de lege din cestiune pentru scopulu aretatu, ci simplu prin invetiarea limbii in scrisu si cetitu si deprinderi practice de lipsa spre acestu sferisitu. In privintia acésta si pana acum s'a purtatu grige dupa putintia, încât adeca prin dispositiuni urmate din indemnulu propriu alu organeloru nóstre autonóme fara nici unu impulsu din afara s'a introdusu in scóiele populare mai bine organizate numitele pregatiri in mesura aplicabila, fara negligarea obiecteloru celoru mai de lipsa de invetiamentu. Cu totul altmintrelea sunt, de a se considerá scóiele confessionale superióre si mai alesu Institutule pedagogice, in cari asia dara se potu luá treptatu mesuri mai ample pentru invetiarea limbii magiare: dar si in privintia acésta staruintia autoritătiloru scolaru ale bisericeii nóstre autonóme numai ar cresce, daca, pe basa legiloru esistente, fara nici o dispositiune mai nóua din partea legislativei, aceste autorități libere de ori-ce influintia din afara voru puté luá din propriulu indemnulu din timpu in timpu dispositiuni corespondietóre postulatelor culturalu.

Ce privesce introducerea limbii magiare ca obiectu obligatu de invetiamentu in scólele confessionale nemagiare, suntem siliti, pe langa amintitele pedeci neinvigibile pedagogice a mai aduce inaintea în această prè umilita reprezentatiune inca o impregiurare fôrte durerôsă, care, standu în legatura cu proiectulu de lege din cestiune, nu se pôte dupa noi a nu fi luata în consideratiune. Este sciutu, cã opiniunea publica din patri'a nôstra, carea se exprima în viétii publica si în presa, ca si în dieta, solicitéza neîntreruptu astfeliu de dispositiuni legislative si administrative, cari sunt cualificate a duce la maghiarisarea cetatieniloru de nationalitate nemagiara.

Acéstã nisuintia a elementului magiaru, manifestata atât de viu, inca de multu a produsu ingrigire între credintiosii bisericeii nôstre, cari si-temu limb'a si nationalitatea loru; si de ôre ce biserica nôstra are caracteru nationalu, proiectulu de lege, obiectulu espunerei nôstre, între credintiosii bisericeii nôstre, chiar si numai audindu-lu, a mârîtu într'atât'a amintit'a ingrigire, încât ei reprivindu la încercârile analôge, întreprinse cu vre-o câte-va dieci de ani inaintea, se temu, cã proiectulu din cestiune este pe terenulu legislatiunei unu nou inceputu alu nisuintieloru, cari aveau de scopu a duce în îndeplinire cu totu pretiulu maghiarisarea si cari în decursulu, desvoltârilorulu ulterioare potu luã directiunea, prin carea întrebuintiarea libera de pana acum a limbii nôstre nationale în viétii publica, în comunele si bisericiile nôstre încetulu cu încetulu se fie eschisa cu totul.

Nu ne semtîmu chiamati a ne demite în prè umilit'a nôstra reprezentatiune presenta a desfasiurã, cã în cãt pôte fi salutaria sêu din contra pagubitória pentru interesele patriei, a se propune maghiarisarea dreptu scopu, dar dupa ce din mai multe pãrti, nu fara ori ce aparentia de adevêru, se atribuie proiectulu de lege dia cestiune unu astfelu de scopu, ne tienemu de detorintia patriotica, ori unde va puté strabate vocea nôstra, a declarã, cã credintiosii bisericeii nôstre romane n'au nici o antipatia catra limb'a magiara, dar se alipescu de limb'a loru si de caracterulu loru nationalu cu atât'a tenacitate, încât e curata imposibilitate a-ii desbracã de densele.

Daca proiectulu din cestiune n'ar avé în sine nici chiar aparenti'a inclinãrei de maghiarisare, de siguru în privinti'a eventualei executãri s'ar urmã o astfeliu de procedura, carea ar produce între elementulu maghiaru si nemaghiaru în locu de concordia fratiésca atât de necesara numai amaratiune reciproca. Acést'a s'ar potiã din casu în casu, si în fine ar avé numai urmãri periculôse pentru interesele patriei comune. În privinti'a acésti'a dôra va fi de ajuns a ne provocã în generalu la esperiintiele de pana aci, pe cari cu privire la seriozitatea momentulu nu ne dimitemu a le specificã. Ele inse fara îndoie la ne dovedescu, cã în timpii din urma s'au facutu din partea organeloru administrative încercãri peste marginile lezei, respective s'au aplicatu chiar ordinatiuni obligatôre în favôrea limbii maghiare, si astfeliu de transgressiuni se practiséza cu tôta vehementi'a cu deosebire din partea acelor organe administrative, cari stau în nemedilocita apropiare de poporu.

Daca luãmu în considerare singuratecele dispositiuni ale proiectulu de lege, cu care suntem siliti a ne ocupã în prè umilit'a nôstra reprezentatiune, ne oprimu mai cu sêma la acelu punctu, care în privinti'a invetiatoriloru aflatori în functiune dispune, cã acésti'a în decursu de siese ani se fie detori a-si însusi limb'a magiara, în acea mesura, încât sê-si póta justificã cualificatiunea, de a o propune „pre acea,” prin depunerea unui esamenu, si numai pentru invetiatorii trecuti peste cincidieci de ani a etãtii concede esceptiune, si inca astfeliu, cã în privinti'a casuriloru esceptionali, întielegendu-se între acésti'a si invetiatorii confessionali, numai ministrulu de culte si instructiune publica pôte decide.

Abstragendu dela partea ultima a acéstei dispositiuni, care taia directu în autonomi'a bisericeii nôstre, preste totu

se vede, ceea ce si deãltimelele dupa parerea nôstra caracteriséza întregu proiectulu de lege, cã adevca acést'a nu se pôte executã; cãci se scie cã, pentru a nu-ne provocã la alte scóle confessionali, în provinci'a nôstra metropolitana peste totu, si în specialu în acele pãrti, unde limb'a maghiara nu este în usu la poporu, o însemnata, ca se nu dicemu o preponderanta parte a invetiatoriloru în functiune, dupa impregiurãrile de pana acum sêu nici de cum, sêu prè pucinu sciu limb'a magiara, asia încât acésti'a nu sunt capabili de a o propune cu atât mai pucinu, dupa cum se vede a se intentionã prin cuvintele proiectulu de lege „in acea” (azon való) a propune obiectele în limb'a magiara. La acést'a se mai adauge inca si acea trista impregiurare: invetiatorii preste totu platiti de catra seracele nôstre comune bisericesci au mai fara esceptiune unu salariu anualu în proportiune atât de micu încât cu acél'a abia si-potu impliní lipsele de tôte dilele, si pentru a-si sustiené cas'a sunt siliti a întrebuintiã timpulu liberu pentru alte ocupatiuni de castigu.

Dela astfeliu de invetiatori, alu câroru numeru, dure-re, la noi este mare, nu se pôte pofi, cã sê-si iée timpulu de a mai invetiã limb'a magiara; ceea ce si între cele mai bune impregiurãri nu se pôte ajunge numai prin diligintia privata. Purcediendu prin urmare din acestu proiectu de lege pentru ei n'ar remané alt'a decãt cã, daca n'au ajunsu alu cincidieciela anu alu etãtii, se fie amovati din postulu loru. În unu asemenea casu apoi nu ne putemu întipui, cum s'ar puté suplíní loculu invetiatoriloru amovati prin altii capabili, pe când este sciutu, cã asemeni capabili invetiatori abia sunt în numerulu cerutu, ér a improvisã invetiatori capabili este unu lucru imposibilu mai alesu pentru statiunile, unde invetiatorulu nu-i este asigurata nici chiar pana de tôte dilele.

Inaintea de a se fi facutu proiectulu de lege asupra instructiunei publice la anul 1868, — ministrulu de atunci alu cultelor si instructiunei publice de pia memoria, pentru consultarea si discussiunea obiectulu din cestiune, a convocatu ancheta, în care a chiamatu esperti si din partea tuturor confessioniloru pe calea autoritatiloru respective bisericesci. Adancu ne pare reu, cã cu abatere dela procedur'a urmata atunci în casulu presentu nu s'a datu ocaziune autoritatiloru nôstre bisericesci spre a-si dá opiniunea asupra proiectulu de lege de o însemnata atât de mare si ponderôsã, care daca se întemplã, probabilu cã biserice'a nôstra n'ar fi venit în acea positiune neplacuta, ca se fia silita a se întôrce la prè naltula tronulu Maiestãtii Tale cu ingrigirile ce provinu din acestu proiectu de lege, care dupa parerea nôstra nu e oportunu.

Dupa ce nu ne putemu magulí cu acea sperantia, cã am puté impedecã primirea acéstiui proiectu de lege, a cârui neoportunitate si neexecutabilitate o amu aretatu mai sus, în casulu cand acél'a s'ar inaintã la corpulu legislativu: ne tienemu de detorintia patriotica, pe langa esprimarea din nou a omagieloru nôstre de supusi si de credintia nestramutata a vení la Maiestatea Ta cu acea prè umilita rugare, ca în interesulu culturei publice si a liniscei interne a popôreloru se Te induri a denegã prè nalt'a aprobare prealabila acélui proiectu de lege.

Cari de altmîntrelela recomandandu-ne biserice'a în prè nalt'a gratia si ingrigire parintésca, de carea tot-deuna cu adenca multiamita s'a bucuratu, suntem cu celu mai deplinu si profundu omagiu, ai Maiestãtii Tale.

Vien'a, la 12 Februarie, 1879.

Credintiosi supusi.

Corpulu episcopescu si deputatiunea consistorieiloru eclesiastice ale bisericeii gr. orientale romane din Ungari'a si Transilvani'a.

(Urméza semnaturile.)

Discursu commemorativu la diu'a anului mortii illustrei matróné romane Catarin'a Mocioni, nascuta Mocioni de Foeni.

(tîenutu de dlu G. Creniceanu la solenitatea arangiata in Budapest'a de stipendistii familiei Mocioni la 13/25 ianuaru a, c')

Popórele de cultura si civilisatiune se distingu de cele streine culturai si civilisatiunei — mai vertos si prin aceea, cà-si nutrescu stim'a si pietatea càtra cei mari si demni ai loru, cei binemeritati in lupt'a loru pentru cultura si esistintia, — si dupa mórtea acelor'a. Atari popóre de cultura si civilisatiune, pastréza si onóreza memori'a acoloru defuncti ai loru prin scrieri, serbári solemne si prin ridicarea de monumente.

In acésta virtute nici unu poporu n'a intrecutu pe strebunii nostri, pe Romani. Dar si noi Románii, ramur'a cea parasita din trupin'a cea colosala, inca am pastratu in peptu-ne acésta virtute, si-mai vertos de cand si noi ni încordàm puterile pentru de-a ne aventá la o cultura mai generala, asia credu, cà cu totii semtîmu lips'a si detorint'a, de-a nu lasá sè péra din inim'a nóstra si a urmasiloru nostri scump'a memoria a celor ce au binemeritatu de noi, de cultur'a si progresulu nostru.

Adunarea nóstra de astadi, precum arata program'a, tînde a aduce unu micu tribut de reamintire si recunoscintia sublimei umbre a unei fiintie decedate acum unu anu, carea in totu timpul petrecerei sale intre noi, in acésta viétia pamentésca, priu virtutile si binefacerile ei, prin amórea deaprópelui, si mai vertos prin stergerea lacrimiloru si alinarea dureriloru celor de unu neamu cu dens'a, a sciutu a-se face adorata si venerata seraciloru si patimindiloru, desclinitu tinerimei romane, aspirante la studie mai nalte, inse lipsite de medilócele materiali, tinerimei, càrei ea a fost o adevérata mama, unu angeru spriginitoriu si mangaitoriu!

Stipendistii illustrei, marinimósei si gentilei familiei de Mocioni, tocmai pentru aceste consideratiuni s'au semtitu indemnati si oblegati, a angagiá pre fratii si colegii loru, si a invitá pre adancu stimatulu publicu romanu din capital'a tierii, ca dupa sacr'a solemnitate bisericésca, dupa-ce aduserám cu totii rugatiunile nóstre càtra Tatalu cerescu pentru odich'n'a sufletului scumpei nóstre defuncte, sè binevoésca a asistá si la o serbare modesta commemorativa din a nóstra parte; ér mie, debileloru mele puteri, mi s'a venit onórea, de a dá scumpei memorii espressiunea cuvenita prin cuvinte; ceea-ce me voui adoperá a o face in trasuri principali, caracteristice inimei si spiritului neuitabilei nóstre patróné Catarin'a de Mocioni.

Rogu inse prealabilmente pre inaltu stimabilulu publicu assistentu, ca sè tiena contu de debilele mele puteri, si sè atribue acelor'a, ér nu virtutiloru si meriteleru sublimei fiintie — ne-ajunsele, ce de buna séma va descoperí in acestu discursu.

Semtu eu, semtîmu noi toti neajunsele nóstre pentru d'a serbá si glorificá cu deplina demnitate memori'a unei persóne ca decedat'a nóstra matróna si patróna; dar acestu semtîmentu nu m'a pututu, si nu ne-a potutu impedecá, d'a ni face detorint'a; apoi cruciulit'a de lemnu ce pune sermanulu romanu la capulu mormentului scumpiloru sei decedati, lui i-este totu atât de scumpa si sacra, ca si mausoleele, ce ridica puternicii si avutii; ér nainte lui Ddiou, dupa s. scriptura, denariulu veduvei serace, cumpanesce mai multu de cât mii'a avutului.

Pana sè intru in materi'a propria a temei, voui premitte o scurta schitia retrospectiva asupra illustrei familii, pentru de-a spune câte-va pucine, despre originea illustrei decedate, a aretá némulu, din care s'a nascutu, la alu càrui sinu s'a crescutu, in alu carui spiritu s'a desvoltatu, si si-a manifestatu virtutile, prin a càrui materiala si morala influintia si concurentia s'a spriginutu, si au strelucitu mai vertos faptele ei. Nu credu, cà ar fi aci loculu, nici bine

alésa ocaasiunea, pentru d'a face o descriere genealogica essacta, detaiata, critica, a illustrei familiei de Mocioni, si mai vertos a corege, resp. completá multe lacune si nees-sactitáti; ce comiserá mai toti autorii streini, càti pana astadi in operele loru atinserá despre acésta familia; de alta parte prevedu, si observu din capulu locului, cà panegiriculu illustrei repozate nu se póte separá si rosti de sine, for' a-lu tractá mai preste totu eu alu illustrei familiei dimpreuna.

Asia, servindu-me de datele mai positive, câte mi-a succésu a-mi aduná, Ve rogu a-mi dá binevoitóri'a atentione la cele urmatóre.

Ilustr'a familia de *Mocsongyi*, cum se scrie ea astadi, séu „a *Mucioniloru*“ cum se numiá ea originalmente, si ea ca si altele o mîia dintre cele mai de frunte macedo-romane din Turci'a, pentru de a-si scuti viétia, onórea si averea de naintea crudei rapacitáti musulmane, inca la inceputulu seclului trecutu alu 18-lea, chiar in primul dieceniu parasindu-si patri'a stravechia, Macedoni'a, si locuintiele din *Moscopoli*, capital'a de pe acelu tîmpu a acellei'a, prin strimtorile si resp. ascunsurile Hemului si ale Balcanului s'a strecoratu pana la Dunare si apoi prin Banatu a strabatutu pona 'n capital'a Ungariei. Au venit deodata mai multi, probabilminte trei frati cu familiile loru, adeca cu socii si copii, aducendu cu sine multa avere, in auru si in pretióse, si s'au asediatu prin diferite pàrti ale tierii, unulu singuru adeptandu-se in centru, adeca in capitala, ér ceialalti cumperandu si lucrandu mosii pe la tíera, pon' la Tocai in sus spre Tisa, si pona departe in sus spre Dunare. Dar pe langa tóta acésta resfirare a familiei, ea totu si-a conservatu legatur'a si unitatea intre sine, ba lungu tîmpu chiar si cu rudeniile lasate in Macedoni'a, si acést'a nu-numai prin reporturile recipróce de comerci si economia, ci mai vertosu si prin casatorii, aducendu-si mueri, resp. nurori din Macedoni'a, si maritandu-si ficele dupa cei din provincia. Este acést'a o dattina fórté vechia la Macedo-Romani, si pana cand s'a observatu ea, Macedonii nostri se inmultiau, si stàrile loru erau cele mai in floritórié in tíera! Lucru pré naturalu, càci intretienéu legatur'a cu elementulu loru originalu si cu pamentulu loru strevechiu. Ér anume pentru famili'a *Mucioniloru* legatur'a ér cu atât mai naturala, càci acésta familia in *Moscopoli* trecea de cea mai de frunte, si avea patronatulu preste biserica ierarchica d'acolo, in a carei frunte de repete ori au statu membri ai acesteii familii renumite, si mai vertos prin pietatea ei si prin deseale calatorii ale membriloru ei la locurile sante.

Intre anii 1730—1740 duoi dintre fratii *Mucion* au cascigatu diplome nobilitari ca armalisti dela Imperatulu Carolu alu VI-lea, si anume pentru sacrificiele si meritele familiei pe timpul resbelului contra Turciloru, sub comand'a marelui beliduce Eugeniu de Savoia, carele in consecintia victorieleru sale, la 1716 a aruncatu pre pagani peste Dunare, scotiendu Banatulu de sub stepanirea loru. Dupa traditiunile familiei Mucionesciloru, in prim'a lupta victoriósa a lui Eugen contra Turciloru la *Zent'a*, doi veri primari din acésta familia au cadiautu gloriosu, unulu cu *spad'a*, celalaltu fiindu preotu de tabera cu *crucea* in mana. De aci marc'a originala a familiei infacisiéza crucea si *spad'a*, pe langa unu cortu si unu capu de Turcu cu semilun'a. —

Mai tardiu, si anume la 1779, adeca tocmai nainte cu o suta de ani, — politic'a avitica a patriei unguresci, politic'a de cucerire si anesiune triumfandu in Vien'a, si in puterea acesteii'a Banatulu temesianu smulgendu-se de sub administratiunea camerala din capital'a Austriei, (sub carea — dupa Grizellini — poporatiunea se aflá fórté multiamtia si fericita,) si incorporandu-se Ungariei, in care consecintia apoi poporulu si cu pamentulu seu, cu satele si tiarinele sale iobagindu-se si vendiendu-se iute, pentru d'a fi asimilatu cu cele lalte pàrti de sub Sant'a Coróna: gentilulu Andreiu dintre *Mocioni*, descendintele ramului familiei asiediate in Pest'a, a impetratu dominiulu *Foeni* din Comi-

tatulu Torontalu, prin care actu nobilitatea acestui ramu s'a confirmatu si statoritu din nou, adoptandu o noua marca si cu predicatulu „de Foeni,” dar si dupa acést'a remanendu numele familiei scrisu totu „Mucioni.”

Acésta nobilitate si resp. marca, la 1805 a fost de nou recunoscuta. ér la 182 $\frac{7}{8}$ publicata in comitatele Torontalu si Carasiu, câtiv'a ani mai tardiu si in alu Timisiului. Si aceste schimbări resp. inovări, au indusu pre unii scriitori in erórea, de-a pretinde, cá famili'a Mocioniana la 1737 a venitu in acésta patria, pe cand ea dupa datele de mai sus trebuie se fie venitu multu mai nainte; mai de parte, cá nobilitatea familiei de Mocioni ar datá numai dela 1779 séu chiar de la 1805 si 1828, precand adevverulu e, cá ea datéza de aprópe 150 de ani, si este — la cei mai tineri succesori, in a siésséa generatiune.

Totu asiá de gresita este afirmarea unor'a, cá famili'a Mocioniana odinóra s'a numitu *Popovicu*.

Nici odata; ci findu acésta familia, precum atinseiu mai insus fórte bisericósa precum la venirea ei a dusu cu sene unu membru preotu, asia si mai tardiu a avutu din sinulu seu preoti; asia anume in a 2-a diumetate a secului trecutu, unulu din familia fiindu preotu, si chiar preotu castrensu, ierarchi'a serbéscá, precum i-erá datin'a, acelu'i-a i-a adausu cátra alu seu nume si lipitur'a de Popovicu, care inse cu densulu s'a stinsu!

Succesorulu numitului Andreiu, impetrante de Foeni, a fost *Ióne Mocsonyi de Foen*, unu barbatu cu unu spiritu ageru, cu cunoscentie fórte ample, celebru prin facilitatea, cu carea vorbiá si scriá 7 séu 8 limbi, dar mai vertos prin mandr'a s'a asupra némului seu!

Elu a luat in casatoria pe cea mai frumósa si amabila fíca din nobil'a familia macedo-romana-albaneza *Panaiotu*, cu numele *Iul'a*, din care casatoria s'au nascutu numerosi copii, dintre cari reposandu la a. 1854 *Ióne Mocsonyi de Foen*, remasera — pe langa o avere insemnata, cinci in viétia, patru feciori: *Petru, Andreiu, Antoniu* si *Georgiu*, si fiic'a — *Catarin'a*, neuitabil'a nóstra patróna, ilustr'a nóstra Decedata. Acést'a, *Catarin'a*, a fost de etate cea mai mare; ér nascuta in Foeni, la 1806, si a petrecutu primii ani ai vietii acolo intre poporu, si numai ca adulta — in capitala. Ea, conform mai susu amintitei datine familiare, a fost impreunata in casatoria cu ultimulu descendinte virilu alu ramului familiei, ce se asiediasé in partile Tisei de sus, anume la Tocai, adeca cu Dlu *Mihailu de Mocioni*.

Din acésta sacra legatura s'au nàscutu cei duoi domni frati, *Alesandru* si *Eugeniu*, ilustrii nostri Grachi, mandri'a si speranti'a poporului romanu.

Éta in pucine cuvinte — legatur'a familiara si descendinti'a ilustréi nóstre patróné decedate. Dar — éta si cum ea de mica, din cea mai frageda tineretie, a invetiatu a iubi poporulu si a-si semti de o detoria si bucuria a vietii — *spriginirea celoru seraci si patimindi*.

Catarin'a, precum atinseiu mai sus, s'a nascutu, si si-a petrecutu cei fragedi ani ai vietii in Foeni, in apropiarea nemidilocita, ea sé nu dicu chiar in sinulu poporului. Inim'a ei cea adancu semtitória, spiritulu ei celu ageru si vivace, nu poteau sé nu fie impresionate de sórtea si suferintiele poporului.

Foeni, este comuna mare si insemnata, numerandu pon' la 2500 de suflete. Multimea, cinci din siése parti, o facu Romanii, si numai a siésea parte sunt *Sérbi*. Cu tóte acestea, pe acelu timpu, cand ierarchi'a serbéscá sub *Stratimirovicu* ér in culmea puterii sale, multimea romana ér ignorata si desconsiderata; preotimea, scól'a si invetiatorulu si toti fruntasii din comuna, erau ai serbiloru, erau sérbi séu sérbiti. Pona'n anii epochali 184 $\frac{9}{10}$ s'a gasitu in Foeni — biseric'a, scól'a, fruntea comunala — curatu serbéscá! Junii Mocionesci, si-petreceau anii pe la scóle, prin capitala; sor'a loru *Catarin'a* — ér, carea observá poporu-

lu, observá anomaliele si nedreptátile ce lu-apesau; ea vedea cu ochii, si se indigná de umilirea multimei romane!

Aci inim'a ei cea nobila si generósa, spiritulu ei celu curatu si luminatu — au trebuitu sé se indure de cei apesati, si se ia partea cea mai slaba si nedreptatita. Si asta trasura caracteristica a inimei si spiritului i-a remasu proprietate permanenta prin tóte dilele vietii!

Nime ca dens'a nu se indigná si inversiuná de nedreptatirea si apesarea celoru mai slabi, si nirze ca dens'a nu se semtiá petrunsa si miscata de lipsele si durerile seracimei! Si fiinduca mai vertos pre Romani, pe acestu elementu d'o credintia si d'o origine cu dens'a, l'a cunoscutu specialminte impilatu si nedreptatitu: este pré naturalu cá, acestui'a mai vertosu s'a deschisu inim'a iubitóre si man'a ei binefacatóri'a. De ar aflá acésta inima si acestu spiritu adevveratu umanu si crestinescu — multi imitatori, — mai vertos in timpurile cele grele de astadi! —

Acésta proprietate, acestu caracteru frumosu si generosu alu reposatei Dóme — se prefacuse intr'o a dóu'a a ei natura. Binevediatu, ba nu numai atât'a, ci chiar cautatu si stimatu ér inaintea ei omulu, ce — intre tóte imprejurările, chiar cu sacrificarea de sine partinea si spriginea seracimea patiminda si pre Romanii ei, cari — din tóte partile asupriti, mai vertos suferiau de lipsele materialii si de drepturi, pona si in comuna si bisericá! In mesur'a, intru carea cinev'a se dovedea mai firmu si consecinte prin acestu caracteru, in aceeaasi mesura putea elu se fie siguru de simpathi'a si stim'a ei. Cautati, ve rogu, pre cei ce stau casei si familiei ei mai d'aprópe, si ii-veti gasi classati dup'acestu caracteru, acésta calitate a loru. Apoi ea, fie-iertata, carea adusesé cu sine pe lume unu gustu finu, cum nu se póte intipui mai bunu, si acest'a prin esemplulu din casa si-lu desvoltase si potentiasé, de-i devenise o *adeverata passiune*, o passiune, cárei ajunsese a sacrificá o mare parte din insemnatele ei venite, — ea cand vedea seracimea si cu lipsele si durerile sale, cand audiá de marile si urgintele trebuintie nationali, si-deschidea puag'a si dá, ba uneori o versá intréga pe altariulu natiunei si omenimei patiminde; ér cand i-observá cine-va dintre ai ei, cá — „astu-feliu nu va avé de unde sé-si cumpere si plátésca cutare si cutare lucru frumosu, obiectu de luesu,” — ea respundea cu resignatiune: „fie; — me voiu lipsi asta data de elu!” — si o superá, si o necagiá numai, cand medilócele nu-i ajungeau, ca se ajute!

Ea pururiá a fost binefacatória; chiar streinii, si chiar antagonistii familiei au recunoscutu acést'a. Este romantica si doioasa recunoscentia, ce i-o face celebrulu romantieru magiaru *Mauritiu Ióskay*, folosindu-se de ocaasiune petrecerei ei la locul de eternu repausu, care petrecere s'a intemplatu in aceeaasi óra cu a lui *Szigligeti*, autorului si dramaticului magiaru, care odinóra gustase multe binefaceri de la ea! Mi-permitu a citá pe scurtu acele cuvinte, publicate in „Hon” si in multe alte foi din patria, tocmai pentru insemnatatea loru, fiindu cá ele ilustra fórte bine unele trasuri ale inimei si caracterului matrónéi nóstre.

„Pe cand la pragulu teatrului nationalu sicriulu lui *Szigligeti* se ridicase in carulu de doliu, tristulu conductu mai multe minute nu potea porni din locu. De cealalta parte a stradei i-taiá calea unu altu conductu funebralu, cu unu sieriu pomposu de metalu, intr'o carutia cu siése cai, incarcata cu cunune de flori. Ambele conducte rivalisau in grandiositate. In fine pornira alaturi unulu langa altulu — ambii calatori spre patri'a eterna, petrecuti ambii de aceeaasi musica duiósa.

Pe sicriulu celelaltu ér scrisu „*Catarina de Mocioni*.”

Ce minunata coincidentia a sortii!

Acésta dama, odinóra printr'unu lungu siru de ani fusese cea mai sincera patróna si amica a lui *Szigligeti* si a familiei sale; ámblau la cas'a ei, par' cá ar fi fost la a

loru propria. Nobil'a dómna, cu bunatatea inimei impreună si aderint'a zelósa a ficei tierii cátra patria. Noi cei ce in anii dela optu sute cinci-dieci eramu teneri, amu pastratu in memoria, acea facia plina de espressioni, ce in tóta sér'a se aflá la locul ei, in teatrulu nationalu, intr'o logia din parteru. Erá inca tenera, d'o frumsetia cuceritória, cu trasuri grecesci marcate, cu sprincene negre innalte, cu o tienuta de statua! Ori ce piesa se presentá, ea erá aci: veniá la inceputulu representatiunei si remanea pana la capetu: nu umblá la teatru pentru causerii, ci — numai pentru arta; vediute in logia-si nu primíá; siedea in linisce; inca nici la aplause nu participá, numai cand vre-o piesa din ale lui Szigligeti secerá placere, atunci si ea si-miscá mâ-nile pentru de a aplaudá, si in atari momente se putea observá, cum i-stâ surisulu in facia.

Pe acestu timpu famili'a de Mocioni a fost cercetata de grele nenorociri. Un'a din aceste greie nenorociri a fost, cá unu frate alu ei fû asasinatu de ingrigitorulu casei. Stepanulu ridicase mana pedepsitória asupra supusulu seu, ér acest'a, omu iute, in furi'a sa a trasu cu cutitulu asupra stepanulu seu!

Ucigasiulu ingrigitoriu de casa servise lungu timpu ca portariu la teatrulu nationalu. Judele investigatoriu adunandu date asupra vietii si purtării anterióre a criminalistulu, pentru acestu scopu s'a adresatu si catra directiunea teatrulu nationalu. Szigligeti, secretariulu directionalu de atunci, a atestatu, cumca acelu omu, cât timpu a fost in servitiulu teatrulu, s'a purtat ca omu de omenia. Pentru acestu atestatu in famili'a amarita tóte sentiamintele de amicia de pana acilea s'au prefacutu in superare si mânia. Ér Szigligeti suspiná: „Regretu tare; dar alt'a decât adevverulu nu puteam atestá. De-mi ucidea pe fratele meu, nici atunci nu puteam se-i dau alta adevverintia.“

Tribunalulu, considerandu viéti'a anterióra nepatata a delincentulu, nu l'a judecatu la mórte, ci numai la inchisóre pe câti-vá ani.

In inim'a patróniei si buneii amice de pana aci, din acésta diua s'a incubatu amaratiunea. „In asta viétiá nu ne vomu mai vedé!“ a suspinatu ea, si de atunci nu a mai aparutu in logi'a ei.

Szigligeti a induratu perderea, mácar cá ea i-a fostu adâncu semtita.

Trecú d'atunci aprópe unu patrariu de secolu.

Superb'a matróna si-a tienutu cuventulu, cá, cu amicul ei de odinóra si cu famili'a aceluia nu va mai dá facia, nici naintea teatrulu ungurescu nationalu nu-i va mai stá caruti'a.

Dar cand la 21 Ianuariu 1878 scósera cosciugulu poetulu din vestibululu teatrulu nationalu, atunci si ea in alu ei cosciugu veni p'acolo — cá sê se impace; apoi — mersera frumosu langa olalta, condusi de aceea trista melodia funebrala, -- acelu unde nu mai este manía, nici superare nici intristare!“

Atât'a poetulu magiaru in limb'a si fictiunea sa poetica. Adevverulu despoiatu de vestmentulu poeticu — e, cá ilustr'a Dómna de Mocioni a facutu multu bine si strainiloru, pe cari ii-a tienutu demni, si intre acesti'a si lui Szigligeti. Caus'a instrainării inse de feliu n'a potuta fi aceea, pre carea ni-o spune poetulu. E dreptu, cá fie-iertat'a nóstra Patróna si-adorá — ca si pre parinti asia si pre frati; dar inse in peptulu ei totu asemenea potericu erá semtiulu de dreptate. Dupa acést'a, pentru unu motivu ca celu adusu de poetulu, ea nici cand n'ar fi respunsu cu instrainare, ci instrainarea a fost rezultatulu schimbârilor in referintiele publice! Firesce cá cu câtu — generós'a Dómna si famili'a ei, mai multu se interesá de cei mai de aprópe ai ei, si-si angagiá sacrificiele intereseloru acestor'a, cu atât'a mai pacinu ajungiá a se interesá de cei mai indepartati de-aceste interese.

Ilustr'a nóstra Dómna, fie-iertat'a Catarin'a de Mocioni, ca si famili'a ei si ca si tóte fiintiele de caracteru umanitariu inaltu, desi intre tóte impregiurările sunt binefacatórie, atunci totusi se aretá mai mare si devotata omeniei sî natiunei sale, cand pre acést'a o impresurau si intetiau mai tare nevoile si periclele.

Mocionescii au inceputu a streluci pe orizontulu natiunei romane de la 1840 încóci, de cand adeca planurile politice de-a ni periclitá desvoltarea si esistintia nationala incepura a se pune in lucrare. La 1848 si 49, in părtille banatice-ungurene, nu erau Romani mai mari, mai luminati si mai devotati interesulu publicu de cât fratii Mocionesci, ér sor'a loru Catarin'a, ér angerulu pazitoriu si spriginitoriu alu loru. La 1860 si 61 Mocionescii prin fratele loru celu mai mare, *Andreiu* streluciau, recunoscuti de opiniunea publica, ba chiar si de guvernulu si de Tronu, ca standu in fruntea natiunei, ca aureol'a Romanimeii din monarchia. Multe opintiri, fatigie, si spese sacrificara ei pe altariulu causei romane, si multe isbände facusera ei. Cine se maí indolesce astadi, cá faceau si mai multe, si cá acelea se asecurau mai bine pe seam'a natiunei, daca ei erau mai bine precepti si urmati de fii poporulu, anume de conducatorii directi ai acestui'a! Avemu martoru pre unulu dintre acesti fii ai poporulu romanu, pre unu barbatu luminatu si devotatu alu natiunei, carele de la 1849 pururi'a a fost cu ei si intre ei, — a asistatu la tóte luptele si sacrificiele loru, ne 'ncetatu observandu-ii, si spriginindu-ii cu credintia. N'am trebuintia sê vi-lu numescu pre acést'a, nóua tuturoru adancu stimatu fiu alu poporulu, pre acestu firmu, neschimbatu si neintinatu aperatoriu alu tuturoru causeloru nationali, — câci lu-scimu cu totii, si scimu cât de pretiuuti si bine vediutu a fost elu pururia fie-iertatei Dómne, si este si astadi întregii familii Mocioniane; scimur cá prin a lui medilocire si cu a lui concurentia s'au combinatu si pusu in lucrare multe si frumóse planuri intru interesulu natiunei romane, s'au scrisu si publicatu brosiure si sute de articli chiar in press'a straina, intru aপরera si popularisarea causei nationali; deci din ale acestui'a rostu, si scrieri ocasionali scimu, si ne-am convinsu, cá acele combinatiuni si publicatiuni, acele planuri, stâruiri si spriginiri de la 1848 si pana astadi — câte ostenele si sacrificie au costatu pre membrii illustrei familie, fora ca ei cand-va sê vré avé in vedere vr'unu interesu particulariu alu loru in cauza! Si la tóte acestea ilustr'a nóstra Dómna si patróna, a contribuitu de o potriua, a contribuitu cu spiritulu si cu pung'a, ma une ori, in multe casuri, chiar fora se scie drépt'a cá ce face stang'a, fora ca sê scie mácar fratii ei!

Erá intre anii 1860 pona la 1863, o epocha dintre cele mai pocite si critice pentru Romanii din Austri'a si Ungari'a; se prepará ceva — séu dóra se preparau multe in ascunsu, in Vien'a si in Budapest'a; dar — totu in ascunsu se faceau cele mai incordate opintiri pentru d'a paralisá ori ce reforma, ori-ce imbunătătire in sórtea Romaniloru, si pre cand pe d'o parte numai prin maiestria si cu sacrificie se potea descoperi câte ceva din acea lupta secreta, pre de alta parte inca si mai mari sacrificie se rece-reau spre a contralucrâ veninulu secretu ce se iniectá causei nóstre. Diaristic'a romana — nici nu se crestá; ér diaristic'a straina, anume cea germana si francesca, ca pusa sub unu farmecu, de locu nu voiá a se interesá de Romani nici a primi articlii tramisi de ei intru dilucidarea causeloru loru. Numai cu o cheia, cu cea de auru se potea strabate; adeca numai prin câte unu corespondentu séu colaboratoru directu acreditatu se poteau strecorá articli in acea diaristica, ér favorulu acest'a trebuia cantaritu cu sume mari. Si aceste sume s'au aflatu in casurile de urginta trebuintia la membrii illustrei familie, mai de multe ori la fie-iertat'a nóstra Dómna si patróna.

Astfelu s'a intemplatu ceea-ce multi pona astadi nu potu cuprinde, cá in acea dificele epocha caus'a romana

totu erá pré bine reprezentata in publicistic'a straina!

Totu la anulu 1860 si 61 a fost, cand recunoscendu-se, cá un'a dintre cauzele principale ale neajunsurilor nóstre politice, este lips'a de destui ómeni invetiati, alu cãroru numeru de felu nu este in proportiune cu mass'a poporului, pentru da-lu *puté pe acest'a*, ca si spiritulu pe corpu, in-suffletí si conduce in lupt'a pentru essistintia, si mai de parte cá caus'a acestei lipse jace in *seraci'a si indolenti'a poporului*, ér impulsulu prin esemplu si prin ajútórie publice inca lipsesce mai peste totu: ilustr'a familia Mocioniana s'a decisu a sistemísá pentru unu siru óre care de ani, unu numeru mai considerabilu de stipendii si respective de ajútórie pe sém'a studintiloru seraci, dar talentati si diliginti.

Inceputulu s'a facutu cu 12, cari in 3—4 ani s'au sporitu pon' la 33. Se alocasera in tómu'a anului 1861 pentru prim'a data 1600 fl. pe anu, care suma inse la 1866 facea deja 4800 fl. pe anu. In acesta-si anu 1866 s'a intemeiatu fói'a „*Albin'a*“ in Vien'a cu spesele si dupa program'a Mocionesciloru, menita a dá in man'a poporului romanu unu diuariu, cu unu pretiu fórte micu, ba unu considerabilu numeru de esemplarie chiar *gratis*, aprindiendu astfelu poporului o lumina, cea mai vederósa, asupra tuturor intereselor sale, o lumina, carea 11 ani a fost celu mai dulce nutrimentu spiritualu pentru totu sufletulu de romanu adeveratu; — durere, cá si in acésta privintia a lipsitu priceperea, spriginirea si urmarea generala. Nime acést'a n'a semtit'o mai adancu si cu mai multa parere de reu, ca ilustr'a nóstra Dómna si patróna; nime nu deplangea ca ea amortiéla cea grea, in care seculii cei masteri si barbari adancisera pre Romani! Straduintiele si sacrificiele illustrei familie aveau de scopu — desteptarea nationala; ele au fost mari si bine aplicate. Cei ce au avutu ocaziune d'a le observá si calculá, le evaluéza la o suma de peste 100,000 fl. v. a.; pe langa acestea sunt inca nenumarabile si necalculabile alte binefaceri filantropice particulari. Cu tóte, ele facia de ocupatiunea timpului, nu puteau fi de ajunsu spre a scóte multimea din nomolu si intunerecu. Si acésta esperiintia a trebuitu sè dóra amaru! Dar semtiulu de binefacere nu s'a stínsu. Ori pre unde ea, fie-iertat'a Dómna si patróna amblá si se adepostá, seracimea, lumea lipsita si patiminda, numai decát i-semtia presentia séu apropiarea. Cand ea petrecea in castelulu ei de la Capolnasiu langa Muresiu, prejuru lu intregu i-avea parte, mácar cá si in absentia ei, peste totu anulu apotec'a ei de casa si mediculu cercualu, pe spesele ei stau la dispositiunea seracimei. Cu privintia la acésta filantropia a ei, este remarcabilu si merita a fi amintitu, cum patrón'a nóstra, la anulu 1873, sosindu la acea mosia a ei pentru d'a petrece vér'a ací, si aflandu in acele parti o mortalitate fórte mare, pe carea pona si autoritátele publice o atribuiaru epidemiei de cholera, dens'a informandu-se asupra caracterului morbului, numai de cât cunoscú erórea, pre care o si dovedí prin fapta, vindecandu pre toti cáti se bolnaviau, prin impartasirea loru cu mancári si beuturi bune si sanatóse, succedendu-i in scurtu timpu a face sè dispara epidemia din acelu ténutu, de óre-ce in adeveru acea epidemia nu erá alt'a, de cât — o tifósa de fómete. Bietii ómeni n'aveau de mancatu; cáci anulu precedentu fusese sterilu, dá-rile publice li-redusera pucinulu secerisiu, ér secerisiulu nou nu sosise. Lumea de prin prejuru o admirá ca pre o factória de minuni. Si intru adeveru mintea si inim'a ei facuse minuni; cáci intr'unu timpu retacitu si egoisticu ca celu de astadi, ea recunoscuse adeverulu si impartia fruptele averii sale cu deaprópele suferindulu.

Astufeliu — avuti si potintiosii, pre timpulu calamitátiloru publice, toti — intr'adeveru potu deveni facetori de minuni, si-sciu deschide ochii mintei, si-si sciu pretiuí si folosí fortiele si medilócele intru intere-ulu umanitáti! Dar pentru ca cineva sè póta acést'a, sè pretiuésca acést'a, trebuie se fie de inim'a si spiritulu illustrei nóstre Reposate,

sè aiba credinti'a si pietatea ei religiósa, intru carea, pre cum ni-a descri's'o unu admiratoriu alu ei in „*Familia*“, — nime n'o intrecea, si amórea pentru omenime si cátra deaprópele — in mesur'a ei!

Din tóte si dupa tóte mi-permitu a afirmá, si a terminá prin acésta afirmatiune, cá — de multi secli, natiunea romana din acésta Monarchia, n'a avutu binefacatoriu, ca pre ilustr'a familia de Mocioni, n'a avutu in sinulu seu sufletu bunu si devotatu progresulu seu si fericire sale, casi pre fie-iertat'a nóstra Dómna si patróna *Catarin'a de Mocioni*, a cãrei memoria fie binecuvéntata si eterna! . . .

D i v e r s e .

— **Ovatiuni.** Unu corespondentu alu nostru din Sibiiu ne scrie, cá primirea conducetóriului si a membriloru deputatiunei de acolo la rentórcerea din Vien'a s'a intemplatu cu o solenitate ne mai vediuta in acele párti. La gara fú intempinata deputatiunea de notabli din orasiu si giuru, adunati intr'unu numeru fórte frumosu, si bineventata de parintele protopresviteru si direct. alu institutuluiped-teologicu Ioan Hanni'a. De la gara porni o colóna de trasuri, ér alaturia cete de calareti cu stindarde, in numeru cât se poti formá doue escadróne frumóse. Prin tóte stradele pe unde trecea deputatiunea se audiau strigári „se traiésca“ acompaniate pe alocurea cu „Hoch“. La órele 11 1/2 Escelenti'a s'a, parintele arhiepiscopu si mitropolitu *Mironu Romanulu* fú salutatu si bineventatu de deputatiunea festiva prin dlu Georgiu Baritiu. Salele, coridórele si curtea resiedintiei arhiepiscopesci erá plina de multimea poporulu adunatu, asia incát Escel. S'a, par. metr. se vedíu indemnntu a iesi spre a dá bincuventare. Dupa acést'a se bineventara dnii membri ai deputatiunei: parintele archimandritu si vicariu arhiepiscopescu *N. Pope'a* si *P. Cosm'a*. Sér'a avú locu unu conductu de vr'o 700 de tortie purtate de romani ca si de sasii, cari se imbiara la comitetulu arangiatoriu, ca se fie admisi a luá parte activa la acésta primire solemna. Cu acésta ocaziune s'a vediutu, dupa cum ni se scrie, pe stradele Sibiiului unu numeru de preste diece mfi de ómeni. Conductulu se oprí inaintea residintiei arhiepiscopesci, unde dlu Iosif Hodosiu prin unu cuventu ténutu dete espressiune festivitáti. De aci se indreptá conductulu spre locuint'a par. archim. *N. Pope'a* si a dlui *P. Cosm'a* spre a li se esprimá recunoscinti'a meritata.

— **Conferintia invetiatorésca.** In Vien'a se facu inca de acum pregatirile necesarie pentru adunarea generala a invetiatoriloru (*allgemeiner Lehrertag*), ce se va téné in serbatorile Rosalielor. Inca de acum se prepara ordinea dilei, si se impartu rolurile.

C o n c u r s e .

1—3.

Concursu se escrie pentru ocuparea postulu de invetiatorésca la nou infiintata scola confesiunale de fete din comun'a *Sarcia-romana* (Torontál) inspectoratulu *B.-Comlosiului*, cu terminu de alegere pe a trei'a Dumineca din paresimii, ce cade in *4. Martie* c. v. a. c. Emolumintele anualu sunt: 300 fl. v. a. in bani si cuartiru libeiu cu gradina de legumi.

Doritórele de a ocupá acestu postu sunt avisate a-si substerne recursele instruite conform statutulu organicu pana la diu'a alegerei, Domnului protopresviteru *Vinceniu Sierbanu* in *Bánát-Komlós* (Torontál) adressate catra comitetulu parochialu, — si dupa possibilitate, — a se si infacisiá in faci'a locului la diu'a alegerei.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu protopresbiterulu: *Vinceniu Sierbanu*.

1—3.

Pentru parochi'a vacanta din *Giul'a germana* (protopresbit. Chisineului comit. Bichisiului) se escrie concursu cu terminu de alegere pe Duminec'a din *4 Martie st. v. a. c.*

Emolumintele sunt: $\frac{1}{4}$ sesiune de pamentu comasatu, birulu si stolele indatinete dela 140 de case, si cuar-tiru liberu.

Dela recurinti se cere: se produca testimoniu despre absolvirea a loru 8 clase gimnasiale si testimoniu de calificatiune pentru parochii de frunte, — apoi precum la candidare asia si la alegere voru fi preferiti acei'a, carii prin atestati voru dovedi: ca au servitu bisericei ca preoti ori ca invetiatori, si cari ca atari sunt bine meritati pe tere-nulu bisericescu si scolariu. — Recursele pana la 1 Martie a. c. sunt a se subterne protopopului tractualu Petru Chirilescu in Chitighazu (Kétegyháza). Se pot-tesce ca recurrentii pana la terminulu de alegere in cuta-re Dumineca séu serbatóre, se se presenteze la biserica in faci'a locului, pentru de a-si dovedi desteritatea in celea bisericesci.

Datu in Giul'a germana la 30. Ianuariu 1879.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine: **Petru Chirilescu**, protopresbit.

3—3.

Pentru depliniraae postului invetiatorescu dela a II. S.scóla confes. roman ortodocsa din nou infiintiata ni. comun'a *Tauti*, Inspectoratulu Agrisiului; protopopiatul-Siriei; cott: Aradu cu terminu de alegere pe I-a Domineca in paresimi ce cade in *18 Februaru a. c.*

Emolumintele anuali sunt: in numerariu 200 fl. v. a., 10 orgii de lemne, din care are a se incaldi si scól'a, tac-se dela inmormentári si cortelu liberu. Reflectantii la acestu postu au produce: testimoniu despre absolvisai institutului pedagogicu, atestatu despre purtarea moral rea despre ocupa-tiunea de pana aci, carte de botezu ca sunt de religiunea ortodocsa si sè-se presenteze la biserica pentru a-se recom-ndá in cele rituali. Recursele astfeliu construite se voru tramite Inspectorului concerninte in Szóllós-Csigerél per Pankota pana la 16 Februaru, cei cu testimoniu de calificatiune voru fi preferiti.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine: **Demetriu Pop'a**, inspect. sco.

3—3.

Pentru parochi'a vacanta din *Sintea* comitat. Aradului, protopresbiterat. Chisineului, cu acést'a se deschide concursu cu terminu de alegere pe *Dumieec'a din 11. Martie st. v. a. c.* Emolumintele sunt: un'a sessie de pamentu estravilanu de clas'a 2-a — dreptu de lemnaritu. — 4 jugere de fenatiu, 130 fl. pentru biru si stole, — rebonificare pen-tru dreptulu de pasiune 30 fl. si unu fondu intravilanu fara de casa. Recurintii, cari potu fi absoluti clerici, séu preoti pana la diu'a alegerii au se se presenteze la biserica in faci'a locului, pentru de a-si aratá desteritatea in cantari si tipicu, ér recoursele pana in 4 martie a. c. au de a-le trimite la protopresbiterulu tractualu Petru Chirilescu in Chi-tighazu (Kétegyháza).

Datu in Sintea la 18. Ianuariu 1879.

Comitetulu parochialu;

In contielegere cu mine: **Petru Chirilescu**, protopresbiteru.

2—3.

Pentru vacant'a parochia gr. or. de clas'a a 3. din comun'a *Prezesci-Donceni*, protopresviteratulu Borosineului, in dieces'a Aradului, cu terminulu de alegere pe *4. Martie a. c. st. v. séu* pe a trei'a dumineca in paresimi. Emo-lumintele sunt: a) Prezesci $\frac{5}{8}$ sesiune pamentu aratoriu cu intravilanu si casa parochiala, — birulu parochialu dela 38 numere de case cu pamentu, un'a masura cucuruzu sfarmatu — dela 20 case dileresci jumatare mesura, si stolele indatinete; b) Donceni — $\frac{1}{4}$ sesiune pamentu aratoriu, unu intravilanu — biru parochialu dela 57 case tóte cu pamentu, un'a masura cucuruzu sfarmatu si stolele indatinete. Recurrentii au se produca testimoniu despre absolvirea teologiei, de calificatiune, atestatu de botezu si atestatu de moralitate. Preotii santiti au preferintia. Se recere, ca recurrentii in vre o domineca ori serbatóre se-se presenteze la sânt'a biserica din Prezesci, ca poporul se se convinga despre harnici'a loru in cantári, liturgisire si cuventári bisericesci. Recursele adresate comitetului paro-chialu se voru trimite parintelui admin. protopresviteralu Nicolau Beldea in Borosineu celu multu pana la 26 Februaru a. c. st. v.

Prezesci-Donceni 1 Februaru 1879.

Comitetulu parochialu.

Cu scirea mea: **Nicolau Beldea**, adm. ppresviter.

3—3.

Pentru deplinirea postului invetiatorescu dela a II-a scóla confes: rom. *din nou infiintiata* in comun'a *Sicu'a*, Inspect. Agrisiului, protopresb: Siriei, cottulu Aradu cu ter-minu de alegere pe Duminec'a lasatului de branza, *ce daae la 11 Febr. a. c.* Emolumintele anuali sunt: in numerariu 200 fl. v. a., 5 orgii de lemne, tacse dela inmormentári si cor-telu liberu. Reflectantii la acestu postu voru produce: testi-moniu despre absolvirea institutului pedagogicu, atestatu despre purtarea morala si despre ocupatiunea de pana aci si carte de botezu, ca sunt de religiunea ortodocsa, si sè-se presen-teze la biserica pentru a-se recomndá in cantare; recoursele astfeliu instruate, se voru trimite concernintelui Inspect. scol. in Szóllós-Csigerél per: Pankota; cei cu testimoniu de calificatiune voru fi preferiti.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine **Demetriu Pop'a**, inspect. scol.

NEGUTIATÓRIA

la

„*màti'a négra*“

a lui

FRANCISCU si EDUARDU TONES

d'in Aradu, in piati'a principala

si-recomenda stabilementulu ei bine aprovisiontu pentru **droguele, bacanii, specerii, articuli de coloratu, farine totu soiulu sementie pentru economii si gradine, papire si feliu de feliu de alte recuisite de scrisu si cu ape ml-nerali totu de-a-un'a própsete.**

Tóte aceste cu pretiurile cele mai eftine.

Comandele din provincia le efectuéza la momentu pr'in-posta, punendu in contu pentru fia-care statiune numai por-tulu de cruceri 33. la o greutate de 5 chilo.